

qualities, active perception of information globalization. Informatization of education, primarily directed to the improvement of forms, methods and teaching techniques. It should also be noted that Informatization of education enables to solve the problems of education at the highest level taking into account world requirements.

The article reveals the characteristics of media competence of future teachers of primary schools; - lit views of foreign and Ukrainian scientists concerning the formation of media competence as a necessary component of the modern specialist elementary school. Noted that one of the major tasks of universities is to train a specialist who can teach students of primary classes correctly and appropriately to analyze, perceive information received from the media.

The author proposes to consider the content of the media competence as the integration of knowledge, skills, commitment to self-improvement based on positive motivation for professional activity.

Key words: media competence, future teachers of elementary school, media, components of media competence.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.147:336.671

В. В. Яценко

ДИДАКТИЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Інформаційні системи й технології набувають дедалі більшого поширення в економічній освіті. Оскільки сучасна професійна діяльність економіста неможлива без застосування новітніх досягнень комп'ютерної техніки, то й професійна підготовка майбутніх фахівців потребує відповідного підходу (табл. 1).

Історія використання інформаційно-обчислювальної техніки в навчальному процесі налічує всього кілька десятків років, тому пошуки способів оптимального її поєднання з традиційними засобами й методами навчання знаходяться на самому початку шляху.

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КТН
У ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІКИ**

Етапи навчального процесу	Дидактичні можливості КТН	Завдання викладача	Програмне забезпечення
I. Мотиваційно-настановчий	Ознайомлення кожного студента з програмою й методичними рекомендаціями щодо вивчення предмета, з режимом і графіком роботи	Розмістити інформацію про предмет та викладача у відповідній мережі. Скласти розклад контрольних робіт. Організувати вільний доступ кожного студента до бази даних. Створити перелік джерел інформації	Текстовий процесор Word; СУБД MS Access; MS Power Point; мережеві ресурси Internet та інші системи віддаленого доступу
II. Виклад і пояснення нової інформації	Представлення інформації в систематизованому вигляді, залучення кожного студента до своєчасного отримання інформації в аудиторній і позааудиторній час. Створення можливостей для навчання в автоматичному режимі, за власним розкладом і темпом	Зберігати тексти лекцій та пояснень до завдань у пам'яті комп'ютера. Створити перелік адрес (закладок), де студенти можуть використати мережеві ресурси	Teach Pro; Dictaphone v. 3.10; пошукові системи та інші мережеві ресурси, текстовий процесор; СУБД MS Access; MS Power Point; табличний процесор MS Excel

Етапи навчального процесу	Дидактичні можливості КТН	Завдання викладача	Програмне забезпечення
<p>III. Закріплення й узагальнення вивченого. Виконання вправ і завдань</p>	<p>Використання мультимедіа-інформації (алфавітно-цифрових даних, графічних зображень, аудіо-, відео-рядів); відбір і аналіз інформації, індивідуальні дослідження, групові обговорення та презентації, миттєвий доступ до інформації; діалогова взаємодія «викладач—студент», «студент—студент»; проведення відеоконференцій, обмін відео-, аудіоінформацією</p>	<p>Організувати індивідуальну й групову роботу, надати перелік завдань, вправ для опрацювання навчального матеріалу, теми для досліджень і проєктів; скласти графік діалогового опитування, проведення групових обговорень; передбачити моніторинг роботи студентів з інформаційними матеріалами з предмета</p>	<p>MS Word, MS Excel, MS Access, MS Power Point; системи дистанційного навчання Web CT, WBT Systems, Black Board First Class; прикладні програми: QDPro, «БЕСТ» (ЗЕД); універсальні бухгалтерські системи: «1С: Бухгалтерія», «Галактика», «БЕМ-БІ+», «Парус» та ін.</p>
<p>IV. Виконання самостійної роботи та контрольних завдань</p>	<p>Відносна об'єктивність, адже студент має виконати роботу самостійно без підказок, охоплення усієї навчальної групи, регульований обсяг часу на виконання завдань, здійснення самоконтролю студентів і взаємоперевірки</p>	<p>Розробити систему завдань для тестового контролю та систему статистичного аналізу результатів контролю та обліку успішності; розмістити у пам'яті ПК систему завдань для самоперевірки, скласти розклад перевірочних робіт та консультацій у діалоговому режимі</p>	<p>MS Word, MS Excel, MS Access, MS Power Point; «Тест», «ProZ», «Sun Ray»; системи автоматизованого контролю та оцінки знань: «Флокс», АОС-ВУЗ, АОСМ, ІРІС, РАКУРС, АДОНІС та ін.</p>

Накопичений у багатьох навчальних закладах, зокрема в ХГПА, досвід вивчення економічних дисциплін, дає змогу зробити деякі узагальнення:

1. Комп'ютерні технології навчання (КТН) пов'язані з усіма етапами освітнього процесу та є важливим фактором якості навчання.

Застосування КТН безпосередньо залежить від умов навчального закладу й підпорядковується його дидактичним цілям.

Ефективність використання КТН прямо обумовлена конкретними завданнями вивчення циклу дисциплін або професійної підготовки майбутнього економіста в цілому.

2. Як і будь-які інші засоби навчання, КТН можуть бути використані на всіх етапах навчального процесу: для здійснення мотиваційно-настановчої функції («що, як і для чого вчити?»), для викладу й пояснення нової інформації, для закріплення й узагальнення вивченого, виконання вправ і завдань, різних видів самостійної аудиторної та позааудиторної роботи, усіх елементів контролю й самоконтролю, для навчальних проектів з використання інформації з усіх доступних мережевих джерел.

Зрозуміло, що використання КТН вимагає цілого ряду умов, серед яких наявність відповідного програмного забезпечення, вільне володіння викладачів і студентів технікою, відведення певної частини робочого часу викладача на розроблення інформаційно-змістовного забезпечення вивчення предмета, створення графіка роботи студентів з інформаційною системою.

У цілому ж КТН повинні відповідати цілому ряду вимог (за О. Шараповим):

Створювати можливість реалізації різних способів управління навчальною діяльністю.

Забезпечувати єдиний інформаційний простір для роботи студентів у аудиторній і позааудиторній час.

Активізувати діяльність студента через виконання різних видів роботи, використання різних способів і джерел отримання інформації, аналіз текстових і статистичних матеріалів, проблемних ситуацій і випадків, розв'язування задач різних рівнів складності, виконання вправ і проектів.

Забезпечувати повний доступ та розуміння навчальної інформації з конкретної та суміжних галузей знань.

Ураховувати індивідуальні можливості студента стосовно часу й темпу роботи з матеріалами, створювати умови для саморефлексії, самоконтролю та обміну думками з іншими студентами й викладачем через інтрамережі.

Надавати студентові можливість входити й виходити з програми в будь-який час, повторювати раніше вивчені теми, виконувати завдання, здійснювати самоконтроль.

Мати здатність до оновлення змісту, адаптації управління програмою відповідно до умов навчального процесу.

Наочністю в навчанні називають спеціально організоване в ході навчальної роботи і підпорядковане її завданням застосування реальних об'єктів, явищ дійсності чи їх зображень. За допомогою зору людина отримує до 90% інформації.

Система засобів наочності включає вербальні засоби (образне слово, таблиці), графічні (діаграми, графіки, СЛС), екранно-звукові, зображувальні (репродукції, малюнки), натуральні.

За способом зображення предмета вивчення в економіці (об'єктів, процесів чи явищ) засоби наочності можна поділити на такі групи:

Натуральні об'єкти: а) предмети господарської діяльності людей, що вивчаються в аудиторії (наприклад, колекції грошових знаків, бланки документів, прикладні комп'ютерні програми тощо); б) господарські об'єкти в їхньому природному середовищі, які вивчаються під час екскурсій чи виробничої практики, продукція їхнього виробництва, системи взаємодії між ними тощо). Вони служать для формування безпосередніх уявлень про предмети та явища, їхні властивості, зв'язки й відношення.

Відтворення натуральних об'єктів і явищ: а) моделі (зокрема комп'ютерні); б) ілюстративні зображення (фото, картини, слайди, діапозитиви, малюнки тощо). Вони відтворюють узагальнені образи відповідних об'єктів чи явищ з певного погляду, акцентують увагу на конкретних аспектах господарської діяльності людей, сприяють розвитку уяви.

Описи предметів і явищ за допомогою символів: а) вербальні посібники (підручники, довідники, робочі зошити, текстові таблиці); б) графічні схематичні посібники (схеми різних видів і призначення); в) графічні статистичні посібники (графіки, діаграми, статистичні таблиці). Вони сприяють формуванню логічного мислення, розкривають сутність і структуру об'єктів і явищ, особливості їхнього просторового функціонування, допомагають засвоєнню теоретичних знань, формуванню вмінь аналізувати економічні об'єкти та явища, визначати їхні кількісні показники, працювати з технічними засобами, фіксувати й опрацьовувати отриману інформацію, класифікувати її відповідно до заданих критеріїв (параметрів).

Функції системи ЗН: інформаційна (показує логіку та структуру), розвиваюча, виховна, управління пізнавальною діяльністю, опора розумових дій (постійно тримати перед собою вузлові моменти тощо), створення та розв'язання проблемних ситуацій.

Підручник як важливий засіб навчання слугує студентів для відновлення в пам'яті, повторення та закріплення знань, здобутих на заняття, виконання домашнього завдання, повторення пройденого матеріалу.

Інші засоби навчання виконують різноманітні функції [5, с. 56–67]: одні замінюють викладача як джерело знань (кінофільми, магнітофон, навчальні пристрої та ін.); другі – конкретизують, уточнюють, поглиблюють відомості, які повідомляє вчитель (картини, карти, таблиці

та інший наочний матеріал); треті – є прямими об'єктами вивчення, дослідження (машини, прилади, хімічні речовини, предмети живої природи); четверті – «посередники» між школярем і природою або виробництвом у тих випадках, коли безпосереднє вивчення останніх неможливе або утруднене (препарати, моделі, колекції, гербарії тощо); п'яті використовують переважно для озброєння учнів уміннями та навичками – навчальними і виробничими (прилади, інструменти та ін.); шості – символічні (знакові) засоби (історичні та географічні карти, графіки, діаграми тощо).

Використання наочності при передачі інформації дозволяє спрямувати її сприйняття адресату, виявляти або формувати асоціації пов'язані із життєвим досвідом, розвивати образне мислення, що скеровує загальний розвиток дитини.

При використанні потрібно враховувати психологічні механізми впливу різних зорових подразників на сітківку ока, а, отже, на загальне сприйняття [6, с. 78–89]: найкраще привертає увагу світло; другий активатор – рух; загальна ситуація; колір (зміст заглушає темний колір); форма та її окремі елементи (діаграми, графіки, таблиці тощо).

Вимоги до засобів наочності [7, с. 45–56]: відповідність аудиторії та ситуації; адекватність змісту і форми; однозначність і доступність; науковість і логічність; компактність, стислість інформації; емоційність, естетичність; повнота змісту; постановка проблеми; динамічність; комплексність поєднання засобів.

Дидактична доцільність використання засобів наочності в процесі вивчення економіки досягається при певному поєднанні навчальної інформації, пізнавальних завдань і методів навчання, а також при використанні теоретично узагальненої інформації для розв'язання різноманітних видів завдань, з використанням методів демонстрації, організації колективної та індивідуальної роботи студентів, актуального економічного змісту матеріалу та методів навчання. Вибір засобів навчання (наочності) залежить від багатьох факторів, серед них: вид навчальної діяльності, зміст і обсяг теми, вимоги до рівня засвоєння знань студентів, форма навчального заняття та його тривалість та інші. Цілеспрямоване використання засобів навчання сприяє формуванню вмінь раціонально працювати з інформацією, підвищує самостійність студентів. Отже, доцільне використання засобів навчання при вивченні економіки у ВНЗ формують інформативну складову навчального середовища, впливають на діяльність суб'єктів навчання і організацію дидактичного процесу, створюють умови для забезпечення можливості досягнення конкретних сформульованих цілей навчання.

Список використаної літератури

- 1. Аксьонова О. В.** Методика викладання економічних дисциплін : навч. посіб. / О. В. Аксьонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
- 2. Балягіна І. А.** Методика викладання економіки : навч.-метод. посіб.

для самост. вивч. дисц. / В. І. Балягіна, М. А. Богорад, Г. О. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 341 с. **3. Биков В. Ю.** Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання / В. Ю. Биков // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. Зб. наук. праць до 10 – річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Ч. 2. – Харків : «ОВС», 2002. – С. 182–199. **4. Бондар В.** Дидактика: підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / В. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264с. **5. Жук Ю. О.** Роль засобів навчання у формуванні навчального середовища / Ю. О. Жук // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – К. : ІЗМН. 1998. – Вип. 22. – С. 106–112. **6. Радіонова І. Ф.** Економіка (рівень стандарту, академічний рівень) 11 клас / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с. **7. Сухомлинський В. О.** Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 419–668.

Яценко В. В. Дидактична доцільність використання засобів наочності в процесі вивчення економіки

У науковій статті обґрунтовані сучасні підходи щодо суті дидактичної доцільності у навчальному процесі та особливості її використання при вивченні економічної теорії, а також проаналізовано основні дидактичні концепції за видами навчальної діяльності.

Розглянуто системи засобів наочності, які включають вербальні засоби (образне слово, таблиці), графічні (діаграми, графіки), екранно-звукові, зображувальні (репродукції, малюнки), натуральні. За способом зображення предмета вивчення в економіці (об'єктів, процесів чи явищ) засоби наочності були поділені на такі групи: відтворення натуральних об'єктів і явищ, описи предметів і явищ за допомогою символів, використання наочності при передачі інформації дозволяє спрямувати її сприйняття адресату, виявляти або формувати асоціації пов'язані із життєвим досвідом, розвивати образне мислення, що скеровує загальний розвиток студента.

Ключові слова: навчальний процес, дидактичні концепції, освітнє середовище, економічна теорія, економічна доцільність.

Яценко В. В. Дидактическая целесообразность использования средств наглядности в процессе изучения экономики

В научной статье обоснованы современные подходы к сути дидактической целесообразности в учебном процессе и особенности ее использования при изучении экономической теории, а также проанализированы основные дидактические концепции по видам учебной деятельности.

Рассмотрены системы средств наглядности, которые включают вербальные средства (образное слово, таблицы), графические (диаграммы, графики), экранно-звуковые, изобразительные

(репродукції, рисунки), натуральні. По способу зображення предмета вивчення в економіці (об'єктів, процесів або явищ) засоби наочності були розділені на наступні групи: відтворення натуральних об'єктів і явищ, описання предметів і явищ з допомогою символів, використання наочності при передачі інформації дозволяє направити її сприйняття адресату, виявляти або формувати асоціації пов'язані з життєвим досвідом, розвивати образне мислення, направляє загальне розвиток студента.

Ключеві слова: навчальний процес, дидактичні концепції, освітня середовище, економічна теорія, економічна цілеспрямованість.

Yatsenko V. Didactic Usefulness of Visuals in the Study of Economics

In the scientific article the modern approaches to essentially didactic expediency in the learning process and especially its use in the study of economic theory and analysis of key educational concepts by types of training activities.

Information systems and technologies become increasingly common in economic education. Modern professional activities economist impossible without the use of the latest achievements of computer technology.

In determining whether the use of educational technology in the classroom to consider many factors: the quality of teaching and research of electronic aids, interest and age, content material, methodological maturity teacher and so on.

The system means visibility, which include verbal means (figurative word tables), graphics (charts, graphs), screen, sound, graphic (reproductions, pictures), natural. By way of image of the object of study in economics (objects, processes or phenomena) visuals were divided into the following groups: reproduction of natural objects and phenomena, descriptions of objects and phenomena using symbols, use of visual aids in the transmission of information can direct perception recipient to detect or generate asotsiatsiyi related to life experiences, develop creative thinking that guides the overall development of the student.

Key words: educational process, didactic concepts, learning environment, economic theory, economic feasibility.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.